

УДК 330.341.1

ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

О.І. Бас, слухач

Розглянуто ситуацію у сільській місцевості, наведено визначення видів туризму у сільській місцевості та обґрунтування необхідності створення сприятливих умов для самозайнятості сільського населення у сфері туризму.

Сільський туризм, самозайнятість, законопроекти.

В ринкових умовах постає надзвичайно важливе питання само зайнятості сільського населення, розвитку сільського зеленого туризму, як

одного з напрямів, вирішення якого потребує нових нормативно-правових документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україну сільський туризм прийшов з Європи. Він зародився у французьких та швейцарських Альпах, де у XVIII ст. з'явилися перші гостьові будиночки для британських туристів-природолюбів. Популярність відпочинку у сільській місцевості зросла після другої Світової війни. На початку XXI ст. експерти Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) визначають сільський туризм як один із найбільш зростаючих секторів туризму. В Америці сучасна індустрія подорожей – третій за величиною бізнес у сфері послуг. Швидкий розвиток сільського туризму у Західній Європі розпочався у 90-х роках XX ст. Європейський Союз вбачає сільський туризм основним у збереженні своїх сільських територій та у підйомі сільської економіки. Експерти Європейського банку реконструкцій та розвитку встановили, що вартість облаштування вихідця із сільської місцевості у місті у 20 разів перевищує вартість створення умов життя і роботи на селі. Також підраховали, що дохід отриманий від одного ліжко-місця еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови. Тому Європейський Союз вважає сільський туризм промисловістю майбутнього, в яку варто інвестувати та створювати сприятливі умови [1].

Мета дослідження – проаналізувати динаміку змін у сфері самозайнятості сільського населення та створення сприятливих умов для цього.

Виклад основного матеріалу. В Україні найгострішими питаннями для селян є працевлаштування та занепад соціальної сфери. Статистика свідчить, що за рік в Україні в середньому зникає близько десятка сіл [2,3]. Селяни стикаються з рядом проблем, вирішити які самотужки вони неспроможні. Тому населення аграрної Вінниччини залишає свої домівки, пояснюючи: «Села вимирають, бо робити там нічого. Молоді – втікають, а старі – помирають. Динаміка змін у кількісному та відсотковому співвідношенні подана у таблиці.

Динаміка населення Вінницької області*

	1989 р.		2001 р.		2013 р.	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Вінницька область		100 %	1772,4	100%	1626,097	100%
Сільське населення		56%	953,5	54%	810,119	49,82%
Міське населення		44%	818,9	46%	815,978	50,18%

* За даними Державного комітету статистики України

Як свідчать дані таблиці, за останні 12 років кількість міського населення майже не змінилась, а сільське населення зменшилося більше, ніж на 150 000 осіб.

Чому так сталося? Перехід до ринкових умов господарювання призвів до корінних змін в усіх сферах економіки України. Зупинилися заводи, розпалися колгоспи, зникли залізниці місцевого значення. Велика кількість людей втратила не лише роботу, але й надію її знайти. І якщо в містах

для людей праці в багатьох випадках з'явилася хоч якась альтернатива знайти роботу, то замість заводів і фабрик виникли потужні супер- і гіпермаркети, речові та промислові ринки (тобто, нові робочі місця), то у селі такої альтернативи практично не було і немає.

Нині відбувається відновлення сільськогосподарського виробництва. Але більшість працездатного сільського населення все ще залишається безробітним. Адже сільськогосподарську продукцію почали вирощувати за новими технологіями з меншим використанням робочої сили, ще й використовуючи «привозну» робочу силу. Фактично роботу знаходять лише 5 % тих, хто таким пошуком займається. При цьому, слід відзначити, що пошуком роботи займається 9 % сільського безробітного населення [4]. Такий низький відсоток тих, що знайшли собі роботу, вказує на:

- відсутність кваліфікації, яка потрібна в нових умовах;
- відсутність достатньої інформації для вибору «підходящої» роботи;
- відсутність можливості отримати додаткові необхідні знання;
- відсутність бажання щось змінювати.

Тому молодь і працездатна частина сільського населення шукають найману працю у містах, за кордоном. А село поступово вмирає разом зі старенькими його жителями. Так вмирає частина традицій, культури, вміння обробляти землю та вирощувати сільськогосподарську продукцію за старими, екологічно чистими методиками. Вмирає те, що давало нам силу і здоров'я.

Одним із можливих шляхів виходу подільського села із затяжної кризи, може і повинен стати розвиток сільського зеленого туризму. Що це таке? Звернемося до історії. Рух розвитку сільського зеленого туризму в Україні офіційно розпочала Всеукраїнська громадська організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» в 1996 р. Цей напрям розвитку сфери послуг у сільській місцевості для України був новим і не дуже зрозумілим для сільського населення. Селяни, які звикли більш займатися вирощуванням сільськогосподарської продукції (це більше стосується саме аграрних областей: Вінницької, Житомирської, Кіровоградської, Тернопільської та Херсонської), не могли зрозуміти як це формувати та продавати послугу, як це за гостинність брати гроші, як це рекламувати свої послуги. Тому першочерговою місією Спілки були інформування та навчання сільських господарів про новий вид зайнятості у селі, використовуючи досвід Європи та Америки. Осередки Спілки з'явилися в багатьох областях України. Так, у Вінницькій області спочатку в 2000 р. було зареєстровано Барський районний осередок Спілки, а потім і в 2000 р. – «Вінницький обласний осередок спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні».

Наступним кроком Спілки було формування бази даних сільських господарів та просування їх на ринку туристичних послуг. Отож, на ринку України з'явилася нова послуга, яка ще не мала офіційного визначення, але мала вже визнання серед частини міських жителів.

Вперше за офіційне визначення та узаконення діяльності сільського зеленого туризму взявся народний депутат В. І. Кафарський у проекті закону про сільський та сільський зелений туризм у 2004 р. [5]. Проект довгий час був на доопрацюванні і його не було прийнято. Наступним був проект Закону про сільський туризм від 2008 р. (Спілка), де *сільський зелений туризм* визначається як вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) для відпочинку та отримання ними послуг сільського зеленого туризму. *Послуги сільського зеленого туризму* визначаються як діяльність членів домогосподарств у сільській місцевості з надання послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що спрямовані на задоволення потреб туристів.

У проекті Закону МінАПК про агротуризм від 2010 р. *сільський аграрний туризм* визначається як вид туризму, який передбачає тимчасовий виїзд особи з місця проживання в сільську місцевість в оздоровчих, пізнавальних чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності.

У проекті Закону про Сільський туризм від 2010 р. (Спілка): *сільський туризм* це вид туризму, який передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) для відпочинку та отримання ними послуг сільського туризму.

Аграрний туризм (агротуризм) – це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання особистого селянського або фермерського господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання.

Як бачимо спроб багато, а чіткого визначення та узаконення так і немає. Чому не можуть визначитися? Є багато «але», ось основні:

- є туристичні регіони з відповідною інфраструктурою, з напрацьованим туристичним іміджем, з приватними садибами-готелями у сільській місцевості (Крим, Карпати, навколо Києва), а є традиційні українські села, де «нога туриста не ступала», але є гостинні господарі готові прийняти на відпочинок у своїй оселі, ознайомитися з місцевими традиціями та звичаями;

- є транспортні шляхи, береги ставків та річок, вздовж яких стоять котеджі, міні-готелі, ресторанчики для відпочинку. Вони теж знаходяться на території якоїсь сільської ради;

- є маленькі містечка, в яких більше приватних будинків, ніж багатоповерхівок. Причому, в приватному секторі є своє підсобне господарство. Але за наданим визначенням – це місто, а не село;

- є міські бізнесмени, які ризикнули вкласти свій капітал у купівлю сільської садиби, облаштувати її для зручного відпочинку, навіть з використанням місцевих традицій, але вони не є жителями села.

Ось і не можуть визначити той класичний сільський зелений туризм, який би дав селянину можливість стати самодостатнім господарем, а бізнесменів – створювати нові робочі місця. І щоб всі були задоволені.

І поки така невизначеність є, селянин користується законом про особисте селянське господарство, в якому йдеться про те, що надавати

послуги сільського зеленого туризму можна не реєструючись приватним підприємцем. Але і тут багато «але» щодо сплати податків та соціального забезпечення. Та про це – окремо.

Якщо порівняти визначення поняття «самозайнятність» в Україні, та за класичним визначенням, то вони теж мають суттєві відмінності.

В українському законодавстві термін «самозайнята особа» використовується для позначення платника податку з доходів фізичних осіб, в тому числі, єдиного або фіксованого податку. Визначення терміна подається у ст.14 «Податкового кодексу України». Відповідно до п. 14.1.226 ст.14 Кодексу – «Самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності». Самозайнята особа прирівнюється до найманої особи з відповідним оподаткуванням отриманих нею доходів як заробітної плати, якщо умови такого цивільно-правового договору передбачають надання таких послуг (робіт) протягом більш ніж одного календарного місяця за податковий рік. З економічної точки зору, самозайнятність (в англійській економічній науці – «Self-employment») – одна з форм трудової зайнятості, що передбачає самостійну організацію власної трудової діяльності, самостійне розпорядження вигодами від цієї діяльності та несення всіх пов'язаних із нею ризиків [2]. Тому варто розрізнити «самозайнятність» та «самозайнята особа». Поки це в процесі спроб, ризиків та досліджень, то це самозайнятність. А коли вже налагоджена робота, коли вже постійний прибуток, тоді можна називати себе «самозайнятою особою».

Розглянемо що потрібно мати, щоб почати займатися послугами сільського зеленого туризму і які кроки робити:

1. Бути жителем села, мати свою садибу, своє особисте селянське господарство.
2. Мати бажання змінюватися і працювати по-новому;
3. Зібрати якнайбільше інформації про послуги сільського зеленого туризму в Україні та за кордоном;
4. Підготувати свою садибу до прийому туристів: кімнату-спальню, їдальню, кухню, санвузол, місця відпочинку в будинку та на подвір'ї, забезпечити безпечне перебування гостей-туристів на вашій території.
5. Підготувати інформацію, що є цікавого у вашій місцевості для відпочинку (природні ресурси, місцевий фольклор і традиції, ручне ремесло, організація майстер-класів, тощо).
6. Надати інформацію про вашу готовність приймати на відпочинок – адресу, телефон, опис послуг тощо.

Більшість людей бояться щось змінювати у своєму житті, бояться ризикувати у започаткуванні власної справи, бояться, тому що не мають чіткого уявлення про кінцевий результат, не мають чіткого уявлення про механізм підтримки та захисту.

Тому варто було б дати чітке визначення у нормативно-правових документах щодо діяльності у сфері сільського зеленого туризму в Украї-

ні. На мою думку, як теоретика та практика, це має бути три етапи розвитку послуг туризму у сільській місцевості, які визначають права та обов'язки господаря:

1. *Початковий*. Коли сільський господар лише розпочинає робити перші кроки у сфері послуг туризму. Перші п'ять років не вимагати його реєстрації як приватного підприємця, не вимагати сплати податків на додатковий дохід, не вимагати сплати соціальних внесків. Дати можливість легально працювати, а прибутки використати на облаштування своєї садиби до рівня необхідних умов, прописаних у державних стандартах вимог до прийому туристів.

2. *Середній*. Коли садиба облаштована всім необхідним для комфортного та безпечного відпочинку. Коли приїзд туристів є постійним. Коли є постійний дохід. Господар зобов'язаний сплачувати, згідно з чинним законодавством 15 % податку від свого прибутку, або оплачувати туристичний сезонний патент.

3. *Вищий*. Коли господар виходить на рівень створення міні-готелю, то зобов'язаний реєструвати це як підприємницьку діяльність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розвиток сільського зеленого туризму як одного з актуальних напрямів самозайнятості сільського населення, потребує докладання значних зусиль як на державному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання – власників агросадиб. Велике значення в цьому має прийняття нових нормативно-правових документів, підвищення рівня освіченості та поінформованості селян і непереврене бажання людей розвивати свій маленький сімейний бізнес на основі гостинності у сільській місцевості.

Список літератури

1. Домбровський З. 10 кроків до започаткування власного агротуристичного бізнесу / [З. Домбровський, О. Гордієнко, П. Горішевський та ін.] // Матеріали публікації опрацьовано в рамках проекту «Почни свій бізнес на селі. Позааграрна підприємницька діяльність задля добробуту українських селян (агротуризм)». Проект MSZ nr 77/2011/PR/2011, 2010. – 240 с.

2. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. Список областей України за наявним населенням та Самозайнята особа. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>

3. Дані перепису населення 1989 і 2001 років, Вінницька обл.. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua>

4. Трудові ресурси села, зайнятість та ринок праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroua.net>

5. Законопроекти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

Рассмотрена ситуация в сельской местности, приведены определения сельского туризма и дано обоснование необходимости создания благоприятных условий для самозанятости сельского населения в сфере туризма.

Сельский туризм, самозанятость, законопроекты.

The article analyzed the situation in rural areas, are definitions of tourism in rural areas and the rationale for the creation of an enabling environment for rural self-employment in the tourism sector.

Rural tourism, employment, laws.